

Özgün, Cengiz, “Afgan Göçmen Profili Üzerine Bir Araştırma: Trabzon Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7/12, ss.1-17.
DOI: 10.31765/karen.889071

Bu çalışma için Avrasya Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 09.06.2020 tarih ve 2020/03 sayılı yazıyla etik kurul izni alınmıştır.
Ethics committee approval was obtained for this study from the Ethics Committee of Avrasya University with the letter dated 09.06.2020 and numbered 2020/03.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Dr. Öğr. Üyesi,
İstanbul Gelişim Üniversitesi İİSBF,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
İstanbul/TÜRKİYE
✉ cengizozgun86@gmail.com
ORCID : 0000-0002-5224-7457

Anahtar Kelimeler: Göç, Afgan Göçmen, Trabzon, Düzensiz Göçmen, Göç İstatistikleri

Keywords: Migration, Afghan Immigrants, Trabzon, Irregular Migrant, Migration Statistics

AFGAN GÖÇMEN PROFİLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: TRABZON ÖRNEĞİ *

Cengiz ÖZGÜN**

Öz: Çatışmalar, şiddet ve göçlerle dolu yaklaşık 42 yılı geride bırakan Afganistan, dünyada sığınmacıların ana kaynak ülkelerinden biri olarak Suriye'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 2019 yılı itibariyle yaklaşık 2,6 milyon kişi ülke içinde yaşadığı yeri değiştirmek durumunda kalmışken, 2,7 milyon kişi de ülkesini terk etmeye zorlanmıştır. Avrupa'ya göç rotası üzerinde bulunan Türkiye de Afgan göçmenler için zorunlu güzergah olmaya devam etmektedir.

Afgan göçmenler bağlamında göç alan bir konumda olan Trabzon, son yıllarda giderek artan bir Afgan nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Trabzon İl Göç İdaresi'ne resmi olarak kayıtlı Afganların sayısı yaklaşık 4000'dir. Ancak kayıt dışı Afganlarla birlikte bu sayının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Bu çalışma aracılığıyla, Trabzon'da bulunan Afgan göçmenlerin demografik profilinin elde edilmesi; göçmenlerin yolculukları sırası ve sonrasındaki travmatik hikayelerinin öğrenilmesi; göçmenlerin istihdam durumlarının tespit edilmesi; Afgan göçmenlerin Trabzon'da yerli nüfus ile sosyal içerilme ve dışlanmaya yönelik algılarının tespiti; eğitim durumlarının ve Türkçe bilgilerinin tespiti; sağlık durumlarının belirlenmesi; çocuklarının eğitim sorunlarının tespit edilmesi ve geleceğe ilişkin düşüncelerinin öğrenilmesi planlanmıştır.

A RESEARCH ON AFGHAN IMMIGRANTS'S PROFILE: CASE STUDY FOR TRABZON

Abstract: Having for about 42 years of clashes, violations and immigration movements, Afghanistan, following Syria, has the second largest refugee population in the world. According to UNHCR data, it is estimated that about 2.6 million people internally displaced at the end of 2019, while 2.7 million of others were exposed to be refugees. By being on the migration route to the Europe, Turkey is still on the road of Afghan migrants.

Trabzon seems to host gradually increasing Afghan immigrant population for a few years. In accordance with data issued by the local immigration office (Trabzon İl Göç İdaresi), around 4000 Af-

Geliş Tarihi / Received Date: 01.03.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.06.2021

ghans have been resettled in Trabzon. However, the real figures are estimated to be higher than the official one.

This survey has been conducted to collect data regarding a satisfactory knowledge of immigrants. The focus of the survey was placed upon the subjects such as educational background, family reunification, safety, health, asylum process, eco-

nomie (dis)advantages, the financial backing during their journey to Turkey and governmental or local welfare system(s) assisting them. Furthermore, their Turkish language skills, and inclusionary and exclusionary issues with local people are focused. The factsheet illustrates the results of interviews with Afghans migrant population during 2019-2020 in Trabzon.

Giriş

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar eskidir. Savaşlar, iç karışıklıklar, baskılar, doğal afetler, daha iyi bir yaşam arzusu gibi değişik birçok etken göçe neden olabilmektedir. Zorunlu bir nedenden dolayı meydana gelen göçler, çözümlenmesi güç sorunlar haline gelebilmektedir. Günümüzde Irak, Afganistan, Suriye gibi ülkelerde yaşanan savaşlar ve iç karışıklıklar, komşu ülkeler başta olmak üzere tüm dünyayı etkilemektedir. Türkiye de göçlerin sebep olduğu sorunlardan etkilenen ülkeler arasındadır.

Gelişen teknoloji ve ulaşım ağlarının, toplumların göç hareketlerini de etkilediğini kabul etmek gerekir. Castles ve Miller¹ göç hareketlerindeki bu değişimi, günümüzde göçün küreselleşmesi ve hızlanması şeklinde açıklamaktadır. Afganistan vatandaşlarının, gelişmiş ülkelerdeki yaşam koşullarını yakından izleyebilme imkânının olması, ülkesindeki çatışmalardan, savaş koşullarından kaçıp daha iyi bir yaşama ulaşma isteği, göç edenlerin sayısını artırmaktadır. Afganlılar da yaklaşık 42 yıldır, ülkelerinden göç etmektedirler. Türkiye, Afgan göçmenlerin özellikle Avrupa'ya göç etmelerinde transit yol üzerinde bulunmaktadır.

Ülkelerinden göç eden insanların, göç öncesi, göç esnası ve göç sonrasında olumlu ve olumsuz birçok olayla karşılaşması muhtemeldir. Bu kapsamda Afgan göçmenlerin; demografik profilinin ortaya konulması, yaşadıkları hikayelerin öğrenilmesi, ekonomik, sosyal ve toplumsal durumlarının tespit edilmesi, Türkiye'nin yaşadığı sorunlara çözüm üretilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Göç terimi, TDK Sözlüğünde² isim haliyle; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır”.

Dünyada geçtiğimiz on yılda en az 100 milyon insan çeşitli nedenlerle (sosyal, siyasi, ekonomik, etnik, dinsel vs.) doğdukları ve yaşadıkları yerleri bırakarak ya kendi ülkelerinin sınırları dâhilindeki ya da sınırların ötesindeki farklı coğrafyalara kaçmak zorunda bırakılmıştır (Global Trends, Forced, 2020). Birleşmiş Milletler'e göre 2019 yılı sonu itibarıyla, yaklaşık üçte ikisi göçmen işçilerden oluşan tahmini göçmen sayısı 272 milyondur.³ Görünen o ki dünya nüfusunun %3,5'i göçmen statüsündeyken, geriye kalan büyük çoğunluğu (%96,5) hâlâ doğdukları bölgelerde yaşamaya devam etmektedirler. Ne var ki uluslararası göçün, öngörülemez olaylardan (savaşlar, çatışmalar, ekonomik krizler ya da çeşitli istikrarsızlıklar) ve uzun dönemli eğilimlerden (nüfus değişimleri, ekonomik gelişim, iletişim teknolojileri, ulaşım olanakları vs.) gelecekte ne yönde etkileneceğini ya da nasıl bir ivme kazanacağını bugünden tahmin etmek imkânsızdır⁴. Örneğin, 1993 ve 2018 yılları arasında küresel düzeyde yerinden edilen göçmen sayısı üç kattan fazla artarak 21,4 milyondan 70,8 milyona yükselirken, aynı dönemde

¹ Castles ve Miller, 2008: 12.

² TDK Güncel Türkçe Sözlüğü 2021.

³ World Social Report 2020: 3.

⁴ World Migration Report 2020: 2.

ülke içi göçmen sayısı yaklaşık on kat artarak 4,2 milyondan 41,3 milyona yükselmiştir. İç savaş ve çatışmalar, yaşanan bu göç dalgalarının temel nedeni olmuştur. Öyle ki 2018 yılında dünyadaki bütün mültecilerin %57'si iç savaş ve çatışmaların yaşandığı üç ülkeden -Afganistan, Suriye ve Güney Sudan- gelmiştir.⁵

Göç, “küresel düzeyde toplumsal ve ekonomik dönüşümler içeren bir olgudur”.⁶ Kutsal kitaplar ve efsanelerde önem atfedilen göçleri, Kavimler Göçünü, Haçlı Seferlerini, göç yollarındaki Türklerin Anadolu'ya gelerek üç kıtaya yayılan bir imparatorluğa dönüşmesini, Afrika'nın yerinden edilerek köleleştirilmesini ve Amerika ve Avustralya gibi yeni dünyalarda yeni ülkelerin kurulmasını, iki dünya savaşında yaşanan zorunlu göçleri, savaş sonrası döneme damgasını vuran işçi göçlerini vs. göz önüne aldığımızda, denilebilir ki dünya tarihi aslında bir anlamda göçler tarihidir. Castles ve Miller'in⁷ belirttiği gibi, “makro, mikro ve ara yapılar göç sürecinde birbirleri içine geçerler ve aralarında net bir ayırım çizgisi yoktur. Tek başına hiçbir sebep insanların neden kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşmeye karar verdiklerini tatminkâr bir şekilde açıklayamaz”. Bu nedendir ki rakamlar ve grafiklerle ortaya konulan göçle ilgili ölçek değişikliklerini nedenleriyle anlamak kadar, yeni eğilimleri, değişen demografik yapıları, ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel sonuçları (ekonomik, siyasal, kültürel, psikolojik vs.) anlamak da oldukça önemlidir. Göç olgusunu her yönüyle (insan, toplum, doğa, politik ve ekonomik sistem) anlamak, bölgesel, ülkesel ve küresel analizlerin objektif bir zeminde yapılmasını mümkün kılarak, alınması gereken önlemler düzeyinde geleceği daha iyi planlamanın ve aktörler arasındaki bölgesel ve küresel işbirliğinin güçlendirilmesinin önünü açacaktır.

2. Tarihsel Arka Plan

Türkiye, coğrafi, tarihsel ve kültürel konumu itibarıyla son birkaç on yılda küresel göç dalgalarında önemli merkezlerden bir haline gelmiştir. Asya ve Afrika kıtalarının Avrupa'ya açılan kapısı konumunda olması, ekonomik ve politik istikrarsızlıkların, savaşların ve çeşitli çatışmaların yaşandığı ülkelerle sınırdaş olması ya da bu olumsuzlukların yaşandığı bazı ülkelerle tarihi ve kültürel bağlarının olması Türkiye'yi “birçok farklı ülkeden zorunlu nedenlerle (iç savaş, işgal, ağır ekonomik koşullar vd.) göç etmek durumunda kalan göçmen gruplara (sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen) ev sahipliği yapmak”⁸ durumunda bırakmıştır. Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında bulunması, başka bir deyişle küresel eşitsizliğin her iki yakasına komşu olması onun, bir yandan düzensiz göçmenler tarafından transit güzergâh olarak görülmesine, bir yandan da hedef ülke olarak tercih edilmesine yol açmıştır.

Bilindiği üzere düzensiz göçmen “bir göçmenin, bir devletin egemenliği altındaki bir ülkede, o devletin izni olmaksızın bulunmasını ifade etmektedir”.⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, yakalananların transit ülke ya da hedef ülke tercihlerinden bağımsız olarak, düzensiz göçmenlerle ilgili istatistiklerine bakıldığında Afgan göçmenlerin, Suriye'den ilk göç dalgasının başladığı 2011 yılından itibaren 2020 yılına kadar bariz bir sayısal üstünlüğe sahip oldukları göze çarpmaktadır.¹⁰ 2014-2020 yılları arasında yakalanan 325.229 Suriyeli düzensiz göçmene karşın, aynı dönemde yakalanan Afgan göçmen sayısı 477.227 kişidir. Sadece 2019 yılında yakalanan 454.662 düzensiz göçmenin 201.437'sinin Afgan olması¹¹ (yaklaşık %44) Türkiye'de Afgan göçmenler üzerine yapılan çalışmaların önemini ortaya koymaktadır.

Genel olarak göç olgusu, Afganistan tarihinde istikrar kazanmış nadir olgulardan biridir. Bu özelliği ile her ne kadar sayısal üstünlüğü Suriye'ye devretse de Afganistan bugün istatistikler

⁵ Migration Outlook 2020: 3.

⁶ 2020 Dünya Göç Raporu: 7.

⁷ Castles ve Miller, 2008: 39.

⁸ Altıntaş, 2018.

⁹ Üstübici, 2018: 19.

¹⁰ Düzensiz Göç İstatistikleri 2014-2021.

¹¹ Düzensiz Göç İstatistikleri 2014-2021.

üzerinde değerlendirildiğinde dünyanın ana mülteci kaynağı ülkelerinden biri olarak yerini hâlâ muhafaza etmektedir. Afganların göç tecrübeleri ile ülkenin tarihî deneyimleri arasında dikkat çeken paralellikler de söz konusudur.¹² Afganistan'dan İran, Pakistan, Türkiye ve diğer ülkelere doğru dışa göçün ilk ve en büyük dalgası 1979 yılında başlayan Sovyet işgali ile gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş döneminde, büyük güçlerce Afganistan topraklarında yürütülen ideolojik rekabet, bölge ülkelerinin de müdahil olduğu etnik gruplaşmaları ve vekâlet savaşlarının ajanlarına dönüşen bu grupların aralarında kıyasıya çatışmalarını da beraberinde getirmiştir.¹³ Sovyet müdahalesinin ardından, 18 milyonluk Afganistan'da nüfusun yaklaşık üçte biri ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. İlk olarak, Pakistan ve Afganistan vatandaşları arasındaki sosyal ağlar, akrabalık bağları, ekonomik bağlantılar göç yolundaki Afganların Pakistan'a geçişini kolaylaştırmada yardımcı olmuştur. 1990 yılı itibarıyla Pakistan'a 3,3 milyon ve İran'a 3,1 milyon insan sığınmıştır.¹⁴ Afganistan'da ikinci dış göç dalgasının nedeni ise, 1994 yılında Kandahar'da ortaya çıkarak özellikle Peştun kabileleri arasında hızla yayılan ve 1998 yılında ülkenin hemen hemen tamamını kontrol altına alan Taliban yönetimidir. İdeolojik eğitimini Pakistan medreselerinde alan Peştun kökenli Afgan İslami din adamları ve öğrenciler tarafından oluşturulan Taliban, ülkenin tamamını kuşatan bir yönetimle İslam'ın genelde Arap coğrafyasında görülen radikal yorumuna dayalı bir devlet ve yönetim yapısı tesis etmiştir.¹⁵ Ülke içindeki Taliban tehdidi nedeniyle 1990-2000 yılları arasında, 155.000 Afgan, Avrupa Birliği ülkelerine sığınmacı olarak başvuruda bulunmuştur.¹⁶ 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri tarafından yönetilen koalisyon güçleri ile Taliban arasındaki savaş, üçüncü göç dalgasına sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 tarihindeki terörist saldırılar ve Afganistan'ın El Kaide isimli terörist ağının merkezi haline gelmesi, uluslararası toplumun Afganistan'a karşı dikkatinin artmasına yol açmıştır.¹⁷ Bugün, Afganistan coğrafyası iç karışıklıkları, politik ve ekonomik istikrarsızlıklarıyla halen çatışmalı bir bölge olmaya devam etmektedir. Bu kaotik ortam, ülke içinde yaşayan insanların göç etmesine ve hayatta kalabilmek için başka ülkelere sığınmasına sebep olmaktadır. 2017 itibarıyla en büyük ikinci mülteci nüfusuna sahip olan Afganların büyük çoğunluğuna Pakistan ve İran ev sahipliği yapmaktadır.¹⁸ Türkiye de gerek hedef ülke gerekse de transit ülke rolüyle, doğrudan Afganistan üzerinden ya da ikincil göç hareketiyle¹⁹ (genellikle İran ve Pakistan'dan) gelen önemli sayıda Afgan göçmene ev sahipliği yapmaktadır.

Ne var ki ev sahibi ülkeler tarafından evlerini terk etmek durumunda kalan bu insanlara "açılan kapılar kadar açılan bu kapıların ardında nasıl bir yaşam sürdüklerinin resmedilmesi de ele alınması gereken kritik konular arasındadır".²⁰ Medyada, sosyal medyada ve toplumsal araştırmalarda açıkça görüldüğü ve bilimsel bulgularla da tartışmasız biçimde ortaya koyulduğu üzere, yeni bir ülkede, yeni bir kültürde ve yeni insanlar arasında yaşamaya zorlanmış olan mülteci, sığınmacı ve düzensiz göçmenler geçici ya da daimi olarak kalacakları yerlerde ciddi ekonomik ve sosyokültürel sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Her şeyden önce göç edenler ev sahibi toplumla uyum sorunları yaşamaktadırlar. Özellikle hedef ülkede kabul görülmeme ve dışlanma süreçleri sıklıkla deneyimlenmektedir. Ayrıca göç ile gelen nüfusun gıda, konut, istihdam, sosyal yaşam ve kültür üzerinde yaptığı veya yapabileceği etkinin payı da

¹² Yıldırım, 2018: 131.

¹³ Aras ve Toktaş, 2008: 47.

¹⁴ Castles ve Miller, 2008: 247.

¹⁵ Aras ve Toktaş, 2008: 49.

¹⁶ Castles ve Miller, 2008: 248.

¹⁷ Castles ve Miller, 2008: 248.

¹⁸ Global Trends, 2017.

¹⁹ BM Göç Terimleri Sözlüğü, No:31, 2021. Sözlükte ikincil göç (secondary migration); "ev sahibi ülkedeki göçmenin esas olarak ikamet ettiği topluluktan ayrılarak ev sahibi ülke içindeki veya üçüncü ülkeye yönelik hareketi olarak tanımlanmaktadır." İkincil göç olarak adlandırılan sığınmacıların ülkeden ülkeye geçmesi, ilk ayak bastıkları ülkelere çıkarak kaçak olarak farklı ülkelere gitmesi, AB ülkelerini sınırlarında ilave kontrol tedbirleri almaya zorlamaktadır.

²⁰ Yıldırım, 2018: 130.

oldukça büyüktür.²¹ Bu kapsamda Türkiye’de bulunan Afgan göçmenlerin yerleştirildikleri bölgelerdeki sosyal, ekonomik ve psikolojik durumlarının belirlenmesine yönelik verilerin elde edilmesi oldukça önemlidir.

3. Çalışma Hakkında

Bu çalışma, 2015-2020 yılları arasında Türkiye’ye gelen Afgan göçmenlerden yaklaşık 4.000 kişinin Trabzon’a yerleştiği verisinden hareketle yürütülmüştür. Trabzon Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve ilgili derneklerle yapılan işbirliği sonucu, 1 Ekim 2019 ve 15 Şubat 2020 tarihleri arasında Trabzon’daki ikamet eden Afgan göçmenlerden 102 kişinin katıldığı bir saha çalışması yapılmıştır. Elde edilen sonuç ve yapılan analizlerin ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin göçmenlerle ilgili ortaya koydukları kısa ve uzun dönemli planlamalarına katkıda bulunabileceği öngörülmüştür.

Bu çalışmada, Trabzon’a yerleşen Afgan göçmenlerin sosyal ve ekonomik durumlarının yanı sıra göç deneyimleri, göç öncesi, göç esnası ve göç sonrası belirli olaylar karşısındaki kişisel algıları araştırılmıştır. Bu kapsamda yapılan anket çalışması ile göçmenlerin yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir seviyeleri, öğrenim durumları gibi demografik ve sosyal özelliklerine ilişkin sonuçlar incelenmiştir. Ayrıca ülkelerinden ayrılmalarına neden olan faktörler ile bu süreçte yaşadıkları sorunlara ilişkin istatistikler kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

4. Literatür Taraması

Afgan göçmenlerin Türkiye’ye göç hareketleri, uzun soluklu ve tarihsel bir arka planı içerdiğinden, bu konuda yazılmış birçok eser bulunabilir. Bunlardan bir kısmı incelenerek bu çalışmanın fikri alt yapısının oluşturulmasında faydalanılmıştır.

Ökten²² zorunlu göç sonucu Şanlıurfa iline bağlı Ceylanpınar ilçesine gelen Afgan göçmenlerinin ilçe halkıyla olan ilişkilerini analiz etmektedir. Nicel ve nitel araştırma tekniklerinin birlikte kullanıldığı çalışmada, öncelikle köyde yaşayan hane halkı reislerine anket uygulanmış ve derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi gibi yöntemlerle araştırma sonuçları genişletilmiştir. Araştırma sonuçları yerli ve mülteci iki grubun kolay kaynaşmadığını ve kaynaşma yönünde iki tarafın da istekli davranmadığını göstermektedir.

Özservet²³ Afgan Türklerinin ulusötesi kentleşmeye ilişkin ağlarını değerlendirerek, sosyal, kültürel ve ekonomik mekânla olan ilişkilerini analiz etmektedir. İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde uygulanan çalışmada Afgan Türkleri ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmış ve Zeytinburnu’nun göçmen nüfusundan oluşmasından dolayı göçmenlerin, göç süreci sonrasında Afganistan’ı kendi vatanları gibi algılamadıkları, Zeytinburnu ilçesine adaptasyonlarının oldukça kolay olduğu görülmüştür.

Yıldırım²⁴ Kars ilinde yaşayan Afgan göçmenlerin yaşam koşullarını, ihtiyaçlarını ve bu süreçte yaşadıkları sorunlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde, Afgan mültecilerin daha iyi şartlarda yaşamlarına devam edebilmek için çıktıkları göç yolculuklarında tekrar yoksullukla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Göç edenlerin yaşamlarında savaş ve tehdit unsurları azalmış olsa da yoksullukla mücadeleleri devam etmektedir.

Bozok ve Bozok²⁵ İstanbul Beykoz Karasu Mahallesi’nde ikamet eden refakatsiz Afgan göçmen çocukların yaşam mücadelelerini ele almaktadır. Çalışma, Afgan göçmen çocuklar ve Karasu

²¹ Demirhan ve Aslan, 2015: 24.

²² Ökten, 2012.

²³ Özservet, 2013.

²⁴ Yıldırım, 2018.

²⁵ Bozok ve Bozok, 2018.

Mahallesi'nin sakinleri ile gerçekleştirilen mülakatlardan oluşmakta ve sonuçlar, Afganistan'da devam eden savaşın varlığını ve bu sebeple oluşan zorlu hayat koşullarını göstermektedir. Buna rağmen, refakatsiz göçmen çocukların savaş ve çatışmalardan kaçmak için değil, daha çok bilinçli ve istekli bir şekilde göç ettikleri, ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Doğan²⁶ Trabzon'da yaşayan Afgan göçmenlerin tecrübeleri ve bu süreçte yaşadıkları sorunları üzerinde durmaktadır. Nitel araştırma kullanılarak yapılan bu çalışmada, Trabzon'da ikamet eden göçmenler ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçları göçmenlerin çoğunlukla ülkelerinde devam eden savaş sebebiyle göç ettiklerini göstermektedir. Bu süreçte göçmenler, Pakistan ve İran üzerinden yasadışı yollarla Türkiye'ye gelmektedirler. Trabzon'da ikamet eden göçmenlere ortalama altı aylık bir süre içerisinde sığınmacı kimliği verilmektedir. Bu süre uzadıkça, göçmenlerin sağlık, barınma, eğitim ve istihdam gibi konularda yaşadıkları sorunlar da artmaktadır.

Alakuş ve Uzan²⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve uluslararası kuruluşların istatistiki verileri aracılığı ile Türkiye'ye gelen Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin, insan ticareti mağduru olma potansiyelini açıklamaya çalışmışlardır. Güncel istatistiksel veriler 2014 yılı sonrasında yakalanan düzensiz göçmen sayısının arttığını ve göçmenlerin Türkiye'yi, ekonomik ve sosyal şartların kendi ülkelerine göre daha iyi olmasından dolayı seçtiklerini göstermektedir. Veriler, 2017 yılı itibarıyla Türkiye'ye gelen Afgan düzensiz göçmenlerin insan ticareti mağduru olma potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir. 2018 yılı ve sonrasında ise, BMMYK'ya iltica başvurusu yapan göçmen sayısının GİGM'ye göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Güler²⁸ Afganistan'dan göç eden ve Uşak il merkezine yerleşen göçmenlerin ekonomik hayata katılma biçimlerini araştırmıştır. Nitel araştırma yöntemine dayanan bu çalışmada kartopu tekniği kullanılarak Afgan göçmenler ve göçmenlerle ilgilenen resmi kurum ve sivil toplum kuruluşu çalışanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Buna göre, Uşak'ta yaşayan Afgan göçmenlerinin, Afganistan'da yaşanan savaştan ziyade, ekonomik sorunlar nedeniyle göç ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. İşgücü piyasasındaki düşük ücretler ve zorlu yaşam koşulları, Afganlıların yaşadıkları sorunların başında gelmektedir.

UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in January 2016²⁹ isimli ilk çalışma; 2016 yılının 15-31 Ocak tarihleri arasında iki Yunan adasına (Sakız ve Midilli) gelen 192 Afgan göçmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %55'i çatışma ve şiddet olayları nedeniyle ülkeleri terk etmek zorunda kaldıklarını belirtirken, %19 gibi yüksek bir orandaki katılımcı daha önce hiç Afganistan'da bulunmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların %95'i Türkiye geçmişine sahipken, %3'ü Türkiye-Yunanistan sınırından daha önce de geçme giriminde bulunduğunu dile getirmiştir.

UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in February 2016³⁰ isimli ikinci çalışma; 2016 yılının 1-29 Şubat tarihleri arasında üç Yunan adasına (Sakız, Midilli ve Sisam) gelen 779 Afgan göçmenle yapılan görüşmeyi kapsamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların %12'si daha önce hiç Afganistan'da bulunmamışken, %80'i göç nedeni olarak çatışma ve şiddet olaylarını ileri sürmüştür. Yine katılımcıların %70'i Yunan adalarında son bulan yolculuklarından önce çatışmalar ve şiddet olayları nedeniyle ülkelerinde yer değiştirmek zorunda kaldıklarını bildirmiştir. Türkiye açısından önem arz eden bir diğer sonuca göre, katılımcıların yaklaşık %98'i bu göç yolculuklarında kısa ya da uzun dönemli olarak Türkiye'de bulunmuşlardır.

²⁶ Doğan, 2019.

²⁷ Alakuş ve Uzan, 2020.

²⁸ Güler, 2020.

²⁹ UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in January 2016, 2016.

³⁰ UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in February 2016, 2016.

UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in March 2016³¹ isimli üçüncü çalışma ise ilki 2016 Ocak ayında başlayan ve ardı ardına üç ay tekrarlanan proje kapsamındaki çalışmanın sonuncusudur. 2016 yılının 1-31 Mart tarihleri arasında üç Yunan adasına (Sakız, Midilli ve Sisam) gelen 592 Afgan göçmenin katılımıyla yürütülmüştür. Temel bulgulara göre bu tarihlerde Yunan adalarına gelen Afgan göçmen katılımcılarının %55'i, yolculuk öncesinde ülkedeki çatışma ve şiddet olayları nedeniyle iç göçe maruz bırakılmışlardır. Aynı şekilde katılımcıların %75'i ülkelerinden ayrılma nedeni olarak çatışma ve şiddet olaylarını gerekçe olarak bildirmiştir. Katılımcıların %14'ü daha önce hiç Afganistan'da bulunmadığını ifade ederken, %96'sı Türkiye'den geçiş yapmış ve yine %10'u daha önce de Türkiye-Yunanistan sınırından geçme girişiminde bulunduğunu belirtmiştir.

Bu çalışma, kesitsel ve tanımlayıcı bir çalışma olması bakımından yukarıda belirtilen Türkçe çalışmalarla ortak özellikler içermektedir. Bununla birlikte çalışmanın çıkış noktası, BMMYK'nin ilki 2016 Ocak ayında başlayan ve ardı ardına üç ay tekrarlanan Yunan Adalarına Gelen Afganların Profili çalışmasıdır. Çıkış noktası ve elde edilen sonuç ve analizler bakımından yukarıda belirtilen Türkçe çalışmalardan farklılaşmaktadır.

5. Metod

Bu çalışma Trabzon'da yaşayan 102 Afgan göçmenle bire bir anket tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcının birim analizi olarak kullanılmasına bağlı şekilde metodolojiyi belirleyen yol ve usuller düzenlenmiştir. Metodun amacı mümkün olduğunca fazla sayıda Afgan göçmenle görüşüp, elde edilen verileri görüşülemeyen diğer Afgan göçmenlerini de temsil edebilecek şekilde irdeleyebilmek ve sonuçlar çıkartabilmektir. Trabzon'da yaşayan Afgan göçmenlerin konumunu anlayabilmek için, örneklem seçiminde yaş ve cinsiyete bağlı hareket edilerek ihtiyaç duyulan veriler toplanmış ve konunun amacına uygun şekilde analiz edilmiştir Çalışmaya, Trabzon Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve Afganistan Hazaraları Kültür ve Dayanışma Derneğinin önemli katkıları olmuştur.

Çalışma için Avrasya Üniversitesi Etik Kurulundan 09/06/2020 tarihli ve 2020/03 sayılı yazıyla etik kurul izni alınmıştır. Tablolarda işaret edilen ve resmedilen araştırma sonuçları 2019-2020 arası tarihlerde Trabzon'daki Afgan göçmenleri temsil etmektedir. Anket formlarının uygulanması sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, SPSS 22.00 paket programından yararlanılmış ve frekans analizi yardımıyla yorumlanarak, Trabzon'da yaşayan Afgan göçmenlere ait genel bir değerlendirme ortaya konulması hedeflenmiştir.

6. Çalışmanın Sınırlılıkları

Yapılan alan çalışmasında sadece Afgan göçmenlere odaklanılmıştır. 2019-2020 yılı boyunca Trabzon'un merkezinde değişik mahallelerde yaşayan Afgan göçmenlerle yapılan mülakatlar değerlendirilmiş ve sonuçlar çıkartılmıştır. Başlangıçta 200 erkek ve 200 kadın olmak üzere toplam 400 Afgan göçmen ile anket yapılması planlanmıştır. Ancak göçmen gruplara yönelik yapılan etkinliklere genelde aynı kişilerin katılması, 12 Mart 2020 tarihinden itibaren korona virüs salgınından dolayı faaliyetlerde kısıtlamaya gidilmesi, planlanan sayıda anket yapılmasını engellemiştir. Ekim 2019 - Kasım 2020 döneminde Afgan göçmenlerle yapılan anketlerden 52 erkek ve 50 kadın olmak üzere 102 adedi değerlendirmeye alınmıştır. Türkçe bilmeyen Afgan göçmenler için anket soruları Farsçaya çevrilmiştir. Özellikle Afgan toplumunun kültürel algılamasından kaynaklı olarak kadınlara ulaşılmakta zorluklarla karşılaşmıştır. Bu sorun, Türk asıllı İranlı bir kadın öğretim üyesi aracılığı ile giderilmiştir.

İnsanlar, çok çeşitli, çok yönlü ve karmaşık etkenler nedeniyle yer değiştirmektedirler. Bu sebeplerden dolayı ülkelerini terk eden kişiler, uluslararası hukuk çerçevesinde, bu çalışmada

³¹ UNHCR, Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in March 2016, 2016.

göçmen olarak tanımlanmış, mülteci, sığınmacı gibi hukuki terimlerin tarihsel ve kavramsal açıklamasına yer verilmemiştir.

7. Bulgular

Bu çalışmada, Trabzon'da bulunan Afgan göçmenlerin demografik, sosyal ve ekonomik profilleri çıkarılmış ve sınırlı olarak psikososyal durumları araştırılmıştır. Bu kapsamda yapılan anket çalışması ile göçmenlerin yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir seviyeleri, öğrenim durumları gibi demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar incelendikten sonra, ülkelerinden ayrılmalarına neden olan faktörler ile bu süreçte yaşadıkları sorunlara ilişkin istatistikler kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

7.1. Güvenilirlik Analizi

Öncelikle, göçmenlerin ülkelerinden ayrılmalarına neden olan faktörler ile bu süreçte yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik hazırlanan anket sorularına güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Anket soruları ile elde edilen güvenilirlik analizi sonuçlarına göre, faktör güvenilirliğinin ($\alpha=0,864$) oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha (α)	Değişken Sayısı
,864	128

7.2. Frekans Analizi

Tablo 2'de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans analizi sonuçları verilmiştir. Buna göre, araştırmaya katılanların %49'u kadın, %51'i erkek göçmenlerden oluşmaktadır. Benzer şekilde, katılımcıların %53'ü bekâr olduklarını belirtirken, %47'si ise evli olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yarısından fazlasının (%52) ekonomik açıdan alt gelir grubunu oluşturduğu görülmüştür. Bununla birlikte %32'si göreceli yoksulluk sınırına yakinken, 2000 TL'den yukarı gelir grubunun oranı, katılımcıların sadece %16'sını meydana getirmektedir. Afgan göçmenlerinin yaş grupları incelendiğinde, ülkemize en çok 18-25 yaş aralığında göç edenlerin olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu 26-35 yaş arasındaki göçmenler takip etmektedir.

Tablo 2. Demografik Özelliklere İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	50	49
	Erkek	52	51
Medeni Durum	Bekar	54	53
	Evli	48	47
Yaş	65 ve üzeri	2	2
	46-65	5	5
	36-45	13	13
	26-35	32	31
	18-25	41	40
	18 ve altı	9	9
Gelir Düzeyi	4001 TL ve üzeri	5	5
	3501- 4000 arası	0	0
	2001-3500 arası	11	11
	1001-2000 arası	33	32
	1000 TL ve altı	53	52
Öğrenim Durumu	Üniversite	26	25
	Lise ve dengi	22	21

	Ortaöğretim	20	20
	İlköğretim	11	11
	Okur-yazar	15	15
	Okur-yazar değil	8	8

Çalışmaya katılan Afgan göçmenlerin öğrenim durumlarına ilişkin istatistikler de Tablo 2’de verilmiştir. Bu sonuçlara göre, Afgan göçmenlerin yaklaşık %11’i ilköğretim mezunu olduklarını belirtirken, %15’inin okur-yazar olduğu ancak %8’inin hiç okur-yazar olmadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların yaklaşık üçte birinin oldukça düşük eğitim seviyesine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %20’si orta öğretim mezunu, %25’i ise üniversite mezunu olduklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, her dört Afgan göçmeninden biri yükseköğrenim seviyesinde eğitim görmüş olup, geri kalanı ise daha alt seviyede eğitim görmüşlerdir. Hiç eğitim görmeyenlerin veya çok az eğitim görmüş olanların oranı, toplam göçmen nüfusunun üçte birini meydana getirmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranının ise %8 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Göç Etme Nedenlerine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Afganistan’dan Ayrılma Sebebi	Sağlık	3	2
	Ayrımcılık	15	15
	İşkence	16	16
	Farklı Şiddet Türleri	9	9
	Eğitim	8	8
	Ekonomik	10	10
	Çatışma	41	40
Çatışma ve Şiddet	Afganistan’da hiç bulunmadım	13	13
	Çatışma/şiddet nedeniyle yer değiştirmedim	4	4
	Çatışma/şiddet nedeniyle yer değiştirdim	85	83

Tablo 3’te Afganistan’dan Türkiye’ye göç eden mültecilerin göç etme nedenlerine ilişkin frekans analiz sonuçları yer almaktadır. Buna göre, Türkiye’ye mülteci olarak gelen ve Trabzon’a yerleşen Afgan göçmenlerin %40’ı çatışma ve şiddet nedeniyle Afganistan’dan ayrılırken, %15’i ayrımcılık, %16’sı ise işkence nedeniyle ayrılmışlardır. Çatışma ve şiddet nedeniyle Trabzon’a göç eden katılımcıların ise yaklaşık her on kişiden sekizi (%83), iç savaşa maruz kaldıklarını ve bu savaşın yol açtığı sonuçlardan etkilenmemek amacıyla ülkelerinden kaçtıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4. Göçmenlerin İş Hayatına İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Afganistan’da Çalıştıkları Sektör	İnşaat	6	6
	Sanat	17	17
	Gıda	8	8
	Hizmet	6	6
	Ulaşım	3	3
	Üretim	6	6
	Güvenlik	0	0
	Sağlık	1	1
	Eğitim	33	32
	Tarım	22	21

Trabzon'da Çalışma Durumu	İşsiz	49	48
	Ev hanımı	18	18
	Öğrenci	17	16
	Çalışıyor	18	18

Tablo 4'te göçmenlerin iş hayatlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar gösterilmektedir. Açıklanan veriler, göçmenlerin Afganistan'da farklı sektörlerde çalışarak geçimini sağladıklarını göstermektedir. Katılımcıların yarısından fazlası, göç etmeden önce daha çok eğitim (%32) ve tarım (%21) sahasında çalıştıklarını belirtmişlerdir. Çalışan nüfusun yaklaşık beşte biri ise zanaat alanında faaliyet yürütmektedir. Göçmenlerin öncesinde en az inşaat, ulaşım ve sağlık sektöründe çalıştıkları görülmektedir. Trabzon'a göç eden Afgan nüfusunun neredeyse yarısının ise Trabzon'da çalışmadığı, sadece %18'inin çalıştığı görülmektedir. Katılımcıların %16'sı eğitim hayatlarına devam ederken, %18'i ise ev hanımı olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5. Yolculuk Sürecine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Türkiye'ye hangi yollar- dan geldiniz?	Afganistan-Türkiye	9	9
	Afganistan-İran-Türkiye	56	55
	Afganistan-Pakistan-İran-Türkiye	10	10
	İran-Türkiye	27	26
Türkiye'ye kimlerle gel- diniz?	Çekirdek aile	52	51
	Geniş aile	11	11
	Arkadaş/Meslektaş	3	3
	Yalnız	36	35
Yolculuğunuzu kim fi- nanse etti?	Aile Dostları	27	26
	Mal varlığı	32	31
	Birikim	14	14
	Aile	17	17
	Yolculuk süresince çalışarak	12	12
Yolculuk ile ilgili bilgi- lere hangi kaynaklardan ulaştınız?	Mobil uygulama	5	5
	Sosyal medya	12	12
	Daha önce gelenlerle irtibata geçerek	22	21
	Türkiye'deki arkadaş ve aile üyeleri	17	17
	Yol arkadaşları	13	13
	İnsan kaçakçıları	33	32
Yolculuk esnasında sal- dırı	Saldırıya tanık oldum	12	12
	Saldırıya maruz kaldım	9	9
	Saldırıya maruz kalmadım ve tanık olmadım	81	79

Tablo 5'te Afgan göçmenlerin yolculuk sürecine ilişkin frekans analizi sonuçları verilmektedir. Tablo 5 incelendiğinde, Afganistan'dan Türkiye'ye göç edenlerin %91'inin İran üzerinden geldikleri görülmüştür. Afganistan'dan ülkemize direkt gelenlerin oranı son derece düşük olup (%9), yaklaşık tüm göç edenlerin onda birini teşkil etmektedir. Sonuç olarak, Afgan göçmenlerinden her on kişiden dokuzunun İran üzerinden ülkemize geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 5, aynı zamanda Afgan göçmenlerin %51'inin Türkiye'ye çekirdek ailesiyle birlikte geldiklerini göstermektedir. Bu oran, Türkiye'ye göç edenlerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, göç edenlerin %35'i Türkiye'ye yalnız gelirken, %11'i akrabalarıyla birlikte gelmişlerdir. Göçmenlikte esas rolü aile ve akrabalar oynamaktadır. Göçmenlik sürecine birlikte karar verilmekte ve birlikte yola çıkılmaktadır. Arkadaşlarıyla yola çıkıp Türkiye'ye ulaşanların oranı ise oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Afgan göçmenlerin ülkemize dönük

yolculuklarının finanse edilmesinde ise, en büyük oranı mevcut mal varlıklarının satılması (%31) ve geniş bir aile çevresinden yardım alınması (26%) rol oynamaktadır. Çekirdek aile kaynaklarına dayanarak yolculuğa ait masrafların karşılanmasında oran son derece düşük olduğu, hatta İran'da elde edilen birikimle aynı oranda olduğu görülmektedir. Çekirdek aile yerine, göçmenlikle ilgili planların yapılmasında ve mali masrafların karşılanmasıyla ilgili planların düzenlenmesinde aşiret dayanışması göze çarpmaktadır. Tablo 5'te verilen istatistiklere dayanarak, Afgan göçmenler arasında aşiret bağlarının en önemli sosyal dayanışma örgütlenmesi olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'ye göçmenlik süreci ile ilgili gerekli bilgilere ulaşılan kaynaklara bakıldığında ise, Afgan göçmenlerin bu bilgilere %32 oranla insan kaçakçılarından, %21 oranla daha önceden ülkemize gelmiş Afgan göçmenlerden ulaştıkları görülmektedir. Sosyal medya ve yol arkadaşlarının oranı ise toplam göç edenlerin bilgiye ulaşmada kullandıkları kaynakların yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır. Türkiye'ye yolculuk esnasında saldırıya tanık olanların veya maruz kalanların oranının ise %20 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, göç edenlerin yaklaşık %80'i yolculuk esnasında ne saldırıya maruz kalmıştır ne de herhangi bir çatışma veya saldırıyla yüzleşmiştir. Bu sonuçlara göre, Afganistan'dan İran'a ve İran'dan da Türkiye'ye yapılan yolculuğun nispeten güvenli bir ortamda gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo 6. Türkiye'yi Seçme Nedenlerine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Türkiye'yi seçme nedeni	Sosyal refah sistemi	3	3
	Afgan gruplar	1	1
	Ekonomik	5	5
	İyi karşılanmış olmak	5	5
	İnsan haklarına önem vermesi	29	28
	Yasal süreçlerin hızlı ve kısa olması	20	19
	Ailemin bir kısmının Türkiye'de olması	9	9
	Eğitim	18	18
	Seçmedim	12	12
Trabzon'u seçme nedeni	Sosyal refah sistemi	3	3
	Afgan gruplar	6	6
	Ekonomik	3	3
	İnsan haklarına önem vermesi	6	6
	Yasal süreçlerin hızlı ve kısa olması	8	8
	Ailemin bir kısmının Türkiye'de olması	22	21
	Eğitim	10	10
	Yetkililerin yönlendirmesi ile	44	43

Afgan göçmenlerin Türkiye'yi seçme nedenlerine ilişkin istatistikler, Tablo 6'da sunulmuştur. Afganistan göçmenlerinin İran'dan Türkiye'ye gelmelerinin en önemli sebebinin %28 oranla Türkiye'nin insan haklarına önem vermesi olduğu görülmüştür. Türkiye'de yasal süreçlerin onların beklentilerini karşılayacak seviyede olması, hukuki mevzuatlarının fazla bekletilmeden kısa sürede çözülmesi, Afgan göçmenlerin Türkiye'yi seçmelerinin ikinci önemli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Afganlar arasında gelecekle ilgili belirsizlikleri azaltmakta ve Türkiye'yi cazip hale getirmektedir. Bir diğer önemli sebep ise, Türkiye'nin eğitim imkânlarından kolayca yararlanıyor olmalarıdır. Son olarak, Türkiye'ye daha önce göç eden Afgan gruplarının (%1) ve sosyal refah sisteminin (%3) etkisinin oldukça az olduğu görülmektedir. Ayrıca, göçmenlerin %12'si Türkiye'yi kendi istekleri ile seçmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, ailelerinin daha önce Türkiye'ye yerleştikleri için Türkiye'yi tercih etmek durumunda kaldıklarını göstermekle birlikte, yolculukla ilgili bilgileri insan kaçakçılarından almaları sebebiyle onlara tabi olduklarına da işaret etmektedir. Tablo 6, Afgan göçmenlerin Trabzon'u tercih etmelerine neden olan faktörlerle ilgili istatistikleri de vermektedir. Buna göre,

Afgan göçmenlerin Trabzon'a yerleşmelerinin en önemli nedeninin Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri tarafından yönlendirilmeleri ve Trabzon'a yerleşmeleri için teşvikte bulunmaları (%43) olduğu belirlenmiştir. Göçmenlerin Trabzon'a yerleşme kararında aile üyelerinden bazılarının daha önceden Trabzon'da olmasının da payı (%21) diğerlerine oranla daha fazladır. Trabzon'a yerleşimde yasal süreçlerin hızlı ve kolay olmasının (%8) ya da ekonomik nedenlerin (%3) oranının oldukça düşük olduğu ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır.

Tablo 7. Göçmenlerin Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Trabzon'da yaşamaktan memnunsunuz?	Memnunum	31	30
	Memnun değilim	33	32
	Emin değilim	28	28
	Hiç düşünmedim	10	10
Trabzon'da yaşanan sorunlar	Parasal destek	6	6
	Para transferi ile ilgili yardım	1	1
	Hukuki yardım	6	6
	Psiko-sosyal destek	10	10
	İletişim olanakları	7	7
	Çocuklar için güvenli alan	4	4
	Kadınlar için güvenli alan	2	2
	Kendi dilimde bilgilendirme	12	11
	Sağlık desteği	6	6
	Battaniye/Uyku tulumu	9	9
	Elektrik	4	4
	Su, temizlik, hijyen (WASH)	7	7
	Yiyecek	8	8
	Barınma	20	19
Trabzon'da saldırı/taciz	Trabzon'da saldırı veya tacize maruz kaldım	11	11
	Trabzon'da saldırı veya tacize tanık oldum	8	8
	Trabzon'da saldırı veya tacize tanık olmadım ve maruz kalmadım	83	81
Türkçe bilme düzeyi	Okur-yazarım	17	17
	Anadil seviyesinde konuşabiliyorum	6	6
	Konuşulanların çoğunu anlıyorum	22	21
	Konuşulanların bazılarını anlıyorum	25	24
	Konuşulanların çok azını anlıyorum	15	15
Hiç bilmiyorum	17	17	

Tablo 7, Afgan göçmenlerin Trabzon'da yaşadıkları sorunlara ilişkin analiz sonuçlarını içermektedir. Öncelikle Trabzon'a göç edenlerin bu şehirde yaşamaktan dolayı duydukları memnuniyete ilişkin sonuçlar verilmiştir. Bu sonuçlara göre, Trabzon'da yaşayan Afgan göçmenlerin sadece %30'u memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Bu göçmenlerin yaşadıkları sorunlara bakıldığında, Trabzon'da en çok barınma sorunu yaşadıkları görülmektedir (%19). Bu sorunu, %11 oranında kendi dillerinde bilgilendirilme sorunu ve %10 oranında psikososyal desteklerle ilgili sorunlar takip etmektedir. Trabzon'a Afganistan'dan göç edenlerin katıldıkları anket sonuçlarına göre, katılımcılar Trabzon'da en az sorunu para transferi konusunda yaşamışlardır. Her yüz kişiden sekizi (%8) de yiyecek sıkıntısı çekmekte olup, bu sorunun genel nüfus içindeki oranı oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Trabzon'da yaşayan Afgan göçmenlerin %19'unun yaşadıkları bir diğer sorun ise, saldırı ya da taciz olayına maruz kalmış veya tanık olmuş olmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin %81'i hiçbir saldırıya maruz kalmamış veya herhangi bir saldırıya tanık olmamıştır. Bununla birlikte, Afgan göçmenlerinin

Türkçe'yi bilme düzeyleri çok büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmamaktadır. Tablo 7, Trabzon'a göç etmeyi tercih eden Afgan göçmenlerinin Türkçe'yi ne düzeyde bildiklerine dair analiz sonuçlarını da içermektedir. Bu sonuçlara göre, Afgan göçmenleri arasında Türkçe'yi hiç anlamayanların oranı göçmenlerin yaklaşık %12'sini teşkil etmekte olup, katılımcıların %60'ı az da olsa Türkçe'yi konuşmakta veya konuşulanları anlamaktadır. Anadil seviyesinde konuşanların oranı %6 iken, okur-yazar olanların oranının ise %12 olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Alınan Destekler ve Yardımlara İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Hangi kurumlardan sosyal yardım alıyorsunuz?	Belediye	20	20
	Valilik	17	17
	Vakıf	9	9
	Dernek	56	54
İlk geldiğinizde Türkiye Cumhuriyeti'nden Aldığınız Destekler	Parasal destek	8	7
	Para transferi ile ilgili yardım	1	1
	Hukuki yardım	0	0
	Psiko-sosyal destek	5	5
	İletişim olanakları	1	1
	Çocuklar için güvenli alan	1	1
	Kadınlar için güvenli alan	1	1
	Kendi dilimde bilgilendirme	12	12
	Medikal	13	13
	Battaniye/Uyku tulumu	9	9
	Elektrik	1	1
	Su, temizlik, hijyen (WASH)	9	9
	Yiyecek	28	27
	Barınma	13	13

Türkiye'ye ulaşan Afgan göçmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nden aldıkları desteklere ait istatistiksel sonuçlar Tablo 8'de gösterilmektedir. Bu verilere göre, Trabzon'daki Afgan göçmenlerin yarısından fazlası (%54) derneklerden sosyal yardım aldıklarını ifade etmişlerdir. Göçmenlerin %46'sı ise valilik gibi devlet kurumlarından, vakıflardan ve belediyelerden yardım almaktadırlar. Afgan göçmenler %27 oranla en çok yiyecek desteği aldıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, hukuki yardım ya da çocuklar ve kadınlar için yeterli bir yardım almaları bile, kendilerine gerektiği durumlarda medikal yardım sağlanmış (%13), barınma ihtiyaçları giderilmiş (%13) ve battaniye, uyku tulumu gibi malzemeler (%9) ile temizlik malzemeleri (%9) temin edilmiştir. Bunlar dışında Afgan göçmenler kendi dillerinde bilgilendirilmiş (%12) ve gerektiği hallerde de parasal destek (%7) ve psikososyal destek (%5) sağlanmıştır.

Tablo 9. Göçmenlerin Sağlık Durumlarına İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Trabzon'da yaşarken ölümlü kayıp yaşadınız mı?	Evet	8	8
	Hayır	94	92
Size sağlanan sağlık hizmetini yeterli görüyor musunuz?	Evet	31	30
	Hayır	71	70
Düzenli bir sağlık hizmeti alıyor musunuz?	Evet	39	38
	Hayır	63	62
Hanenizde yaşayan engelli ya da bakıma muhtaç biri var mı?	Evet	10	10
	Hayır	92	90
Ailenizde kronik bir hastalığı olan var mı?	Evet	26	25
	Hayır	76	75

Tablo 9, Afgan göçmenlerin sağlık durumlarına ilişkin bazı istatistikleri göstermektedir. Buna göre, Afgan göçmenler arasında ailesinde bakıma muhtaç ve engelli bulunanların oranı %10'dur. Göçmenlerin %25'i ailesinde kronik hastalığa sahip kişilerin olduğunu belirtmişlerdir. Her beş kişiden ikisi düzenli olarak sağlık hizmetlerinden yararlanırken, her on kişiden yedisi sağlık hizmetlerini yeterince iyi bulmamaktadır. Göçmenler arasında düzenli bir sağlık hizmeti alanların oranı ise %38'dir. Sonuç olarak, göçmenlerin yüksek oranda ciddi sağlık problemleri yaşamadıkları ancak kendilerine sunulan sağlık hizmetlerini de yeterli görmedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 10. Göçmenlerin Türkiye'den Göç Durumlarına İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
TC vatandaşlığına geçmek istiyor musunuz?	Evet	35	34
	Hayır	67	66
Türkiye'de kalmayı düşünüyor musunuz?	Evet	27	26
	Hayır	75	74

Türkiye'ye gelen Afgan göçmenlerin Türkiye'den göç durumlarına ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 10'da gösterilmektedir. Afgan göçmenlerden %74'ü Türkiye'de kalmayı düşünmemekte, yaklaşık %34'ü ise Türk vatandaşlığına geçmek istemektedir.

Tablo 11. Göçmenler İçin Türkiye'deki Eğitime İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Eğitim-Öğretim sürecini tamamlayan çocuklarınızın geleceği hakkında umutlu musunuz?	Evet	72	71
	Hayır	30	29
Türkiye'de eğitim gören çocuklarınız var mı?	Evet	43	42
	Hayır	59	58

Tablo 11, Afgan göçmenlerin çocuklarının Türkiye'deki eğitimine ve eğitim ile ilgili düşüncelerine ilişkin istatistiksel sonuçları vermektedir. Afgan göçmenlerin %58'sinin çocukları Türkiye'de eğitim görmekle birlikte, Afgan göçmenlerin % 71'i Türkiye'de eğitim alan çocuklarının geleceğine güvenle bakmaktadır. Eğitim hususunda gelecekle ilgili güvensizliğe kapılanların oranı ise katılımcıların yaklaşık üçte birini (%29) oluşturmaktadır.

Tartışma/Sonuç

Afgan göçmenlerin geniş aile biçimindeki geleneksel sosyal örgütlenmelere sahip olmaları; gelecekle ilgili kararları aşiret seviyesinde yapılan görüşmelere göre almaları³² genel kabulü üzerine ulaşılan sonuçlar şu şekilde belirtilebilir. Aşiret ilişkileri gelecekle ilgili alınan kararların ve planların finanse edilmesinde hâlâ merkezi bir rol oynamaktadır.

Üniversite eğitim seviyesi düşük olan ve aralarında önemli oranda hiç eğitim almamış ya da çok az almış kişilerin bulunduğu Afgan göçmenler, Türkiye'ye genelde İran üzerinden ulaşmaktadırlar. Türkiye'yi seçmelerinin başlıca nedenleri; Türkiye'nin Batıya açılan görece daha kolay bir kapı olması, İran'a göre insan hakları konusunda daha iyi şartlara sahip olması, Türkiye'de kolayca oturma alabilmeleri ve hukuki sorunlarını çözebilmeleridir.

Saha araştırmasında göçmen topluluğunun önemli oranlarda özellikle sağlık, eğitim ve istihdam sorunlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Daha çok dernekler, vakıflar, merkezi yönetim temsilcilikleri ve yerel yönetimler üzerinden çeşitli temel ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmakla birlikte, bir kısmı da eğitim ve tarım sahasında istihdam sağlayarak geçimini sürdürmektedir.

³² Keskin, 2020: 66.

Afganistan'da yaklaşık kırk iki yıldır devam eden iç karışıklıklar, ülkenin sık sık büyük güçler tarafından işgale uğraması ve büyük kentlerin modernleşmiş şehirlere özgü gelişmiş bir alt yapıya sahip olmamasından dolayı, kırsal nüfusun önemli bir bölümü şehirlere göç etmek yerine başka ülkelere, özellikle Pakistan ve İran'a ve bunların bir kısmı da ya doğrudan ya da ilk duraklarından sonra Türkiye'ye göç etmektedirler.

Afgan göçmenler arasında Türkiye'nin önemli bir seçenek olarak algılanmasının nedenleri, Türkiye'de İran ve Pakistan'a nazaran hukuki işlem ve süreçlerin daha kolay yürümesi, kültürel benzerlikler ve Türkiye'nin seçenekler arasında insan hakları anlamında Batıya daha yakın olması şeklinde sıralanabilir. Bununla birlikte, bulguların da açıkça ortaya koyduğu üzere, bu sayılan özellikleri Türkiye'nin göçmenler açısından potansiyel bir nihai durak olarak görülebilmesi gibi aynı zamanda stratejik bir ara istasyon olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Nitekim, Türkiye Afgan göçmenlerle ilgili hukuki sorunların çözülmesinde ve onların sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında İran ve Pakistan'a nazaran çok daha ileride olmasına rağmen, bulgularda da ortaya koyulduğu üzere göçmenlerin önemli bir bölümü Türkiye'yi Batıya yolculuğun bir ara istasyonu olarak görmektedir.

Trabzon'daki Afgan göçmenler üzerine yapılan bu çalışma, genelde göçmenliğe ve özelde ise Trabzon'da bulunan Afgan göçmenlerine özgü farklı sorunları, şikayetleri, beklentileri ele almıştır. Araştırma verileri sağlıktan eğitime, işsizlikten çalışma koşullarına kadar çok karmaşık sorunları ortaya koymasının yanı sıra, Türkiye'ye göç edenlerin önemli bir kısmının başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın değişik ülkelerine gitmek istediğini göstermiştir.

Bu çalışma ile yerel düzeydeki (Trabzon) belirli bir göçmen grubunun (Afgan) detaylı bir profilinin çıkarılması ve bu grup üyelerinin sosyopsikolojik durumlarını etkileyen belirli değişkenlerin açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca göç alan konumundaki Trabzon ili yerelinde yürütülmüş olan bu çalışmanın, amacı ve kapsamıyla sonraki benzer çalışmalar ve araştırmalar için literatür sağlaması da bu çalışmanın açık hedeflerinden biridir.

Yerleşmeye ve sürekli yaşamaya niyetlerinin olmasından bağımsız olarak bir göçmen grubunun üyelerinin detaylı profillerinin çıkarılması, sosyal ve psikolojik durumlarını etkileyen dinamiklerin belirlenmesi ve gerekli analizler yapılarak sonuçların çıkarılması oldukça önemlidir. Bu tür çalışmalar sosyal grupları tanımayı, grup içi ve gruplar arası dinamikleri ortaya çıkarmayı ve bir bütün olarak sosyal içerimle ve dışlanma süreçlerini analiz etmeyi mümkün kılarak sosyal uyum ve entegrasyona dair politika ve yaklaşımların belirlenmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Göç sorunlarının 21. yüzyılda ulusal ve küresel düzeylerde kazandığı ivme göz önüne alındığında, Trabzon yerelinde bu ve benzeri çalışmaların sayılarının artırılması ve kapsamlarının genişletilmesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, insani yardım kuruluşları, BMMYK gibi ulusal ve uluslararası kuruluşların desteğinin ve/veya paydaşlığının sağlanarak yeni projelerin ortaya konulmasının acil bir ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Alakuş, Emre ve Uzan, Yıldız, (2020), "İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92-117.

Altıntaş, Safiye, (2018), İran Sınırında Türkiye'ye Düzensiz Göçmenler: Afganlar. *Birikim Dergisi*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/guncel/8867/iran-sinirindan-turkiye-ye-duzensiz-gocler-afganlar>. (Erişim tarihi: 21 Mart 2019).

Aras, Bülent ve Toktaş, Şule, (2008), *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*, Ankara: SETA Yayınları.

BM Göç Terimleri Sözlüğü, (2021), https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim tarihi: 26 Haziran 2021).

Bozok, Nihan ve Bozok, Mehmet, (2018), “Göçmen İstekleri Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi’ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri”, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 5(2), 416-440.

Castles, Stephen ve Miller, Mark. J., (2008), *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Demirhan, Yılmaz ve Aslan, Seyfettin, (2015), “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum Dergisi*, 9 (5), 23- 62.

Doğan, Yasemin, (2019), “Trabzon’da Yaşayan Afganistan Uyruklu Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Sorunları”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5/7, ss.11-29. doi:10.31765/karen.584009.

Düzensiz Göç İstatistikleri 2014-2021 (2021), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>. (Erişim tarihi: 7 Şubat 2021).

Global Trends, Forced Displacement in 2019, (2020), UNHCR. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/globaltrends2019/>. (Erişim tarihi: 14 Kasım 2020).

Global Trends, Forced Displacement in 2017, (2018). UNHCR. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5b27be547/unhcr-globaltrends-2017.html>. (Erişim tarihi: 14 Kasım 2020).

Güler, Hasan, (2020), “Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği” *Çalışma ve Toplum*, 3, 1461-1482.

Keskin, Ghulam Faroq, (2020), *Devlet-İç Çatışmalarda Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Rollerini: Afganistan Örneği (1989-2018)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Migration Outlook 2020, (2020), ICMPD. Erişim Adresi: https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/2019/ICMPD_Migration_Outlook_2020_WorkingPaper-FINAL.pdf. (Erişim tarihi: 6 Aralık 2020).

Ökten, Şevket, (2012), “Zorunlu Göç Zor(un)lu Kabul: Ceylanpınar Afgan Göçmenleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(28), 171-186.

Özservet, Yasemin Çakırer, (2013), “İstanbul Zeytinburnu İlçesi’nde Afgan Türklerinin Ulusötesi Kentleşme Ağlarının Analizi”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 63-182.

Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in January 2016, (2016), UNHCR. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/47015> (Erişim tarihi: 28 Ocak 2020)

Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in February 2016, (2016), UNHCR. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/47163> (Erişim tarihi: 28 Ocak 2020).

Profiling of Afghan Arrivals on Greek Islands in March, 2016 (2016), UNHCR. Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/greece/profiling-afghan-arrivals-greek-islands-march-2016> (Erişim tarihi: 30 Ocak 2020).

TDK Güncel Türkçe Sözlük. (2021), Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 26 Haziran 2021).

World Social Report 2020, (2020), UNDESA. Erişim Adresi: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2020-2.html>. (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2021).

World Migration Report 2020, (2019), IOM. Erişim adresi: <https://www.iom.int/wmr/interactive/>. (Erişim tarihi: 12 Şubat 2020).

Üstübcü, Ayşen, (2018), *The Governance of International Migration: Irregular Migrants' Access to Right to Stay in Turkey and Morocco*, Amsterdam: Amsterdam University Press.

Yıldırım, Selda Geyik, (2018), "Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.

2020 Dünya Göç Raporu: 2. Bölüm Göç ve Göçmenler: Küresel Bakış, (2020), IOM. Erişim adresi: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-turkish-chapter-2> (Erişim tarihi: 14 Ocak 2021).